

บทที่ ๓

วิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ)

ในบทนี้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษา วิธีการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากข้อเขียน เอกสารประกอบการประชุม และผลงานที่เกี่ยวข้องกับการปกครองอื่นๆ รวมทั้งข้อมูลจากบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารการปกครอง ของ พระเทพรัตนมุนี โดยมีขอบข่ายครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ วิธีการบริหารงานคณะสงฆ์ดังต่อไปนี้

๓.๑ เกี่ยวกับคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี

๓.๑.๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจังหวัดอุดรธานี^๐

๑) ความเป็นมาโดยสังเขป

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และทางโบราณคดี เชื่อว่าจังหวัดอุดรธานีเคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์มาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ประมาณ ๕๐๐๐ - ๗๐๐๐ ปี หลักฐานการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน และภาพเขียนสีที่ผ่น้ำถ้ำ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี หลังจากยุคความเจริญที่บ้านเชียงแล้ว ยังค้นพบหลักฐานในสมัยทราวดี ลพบุรี และภาพเขียนสีที่ผ่น้ำโบลัดที่ปากห้วยพันบริเวณเทือกเขาภูพานใกล้วัดพระพุทธบาทบัวบก อำเภอบ้านผือ สันนิษฐานว่า อยู่ในสมัยทราวดี (พ.ศ.๑๒๐๐ - ๑๖๐๐) สมัยลพบุรี (พ.ศ. ๑๒๐๐-๑๘๐๐) และสมัยสุโขทัย (พ.ศ.๑๘๐๐-๒๐๐๐) อย่างไรก็ตามยังไม่ปรากฏหลักฐานว่า จังหวัดอุดรธานีปรากฏในประวัติศาสตร์แต่ประการใด

^๐ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุดรธานี. แผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุดรธานี ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔ . (จังหวัดอุดรธานี : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๓ – ๗. (อัครสำเนา)

ต่อมาในราวปี พ.ศ.๒๑๑๗ จึงปรากฏชื่อจังหวัดอุตรธานี ในประวัติศาสตร์ว่า พระเจ้ากรุงหงสาวดี ทรงเกณฑ์กองทัพไทยให้ไปช่วยตีกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) โดยให้สมเด็จพระมหาธรรมราชา และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยกทัพไปช่วย แต่เมื่อกองทัพไทยได้เดินทางมาถึงเมืองหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเวียงจันทน์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระประชวร ด้วยไข้ทรพิษจึงได้ยกทัพกลับ

ต่อมาภายหลัง กรณีพิพาทฝรั่งเศส รศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ให้แก่ฝรั่งเศส และตามสนธิสัญญาที่ได้จัดทำขึ้นระหว่าง ๒ ประเทศ มีเงื่อนไขกำหนดห้ามประเทศสยามตั้งกองทหารและป้อมปราการอยู่ในรัศมี ๒๕ กิโลเมตร ของฝั่งแม่น้ำโขง กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม จึงได้เคลื่อนย้ายกองทหารมาตั้งที่บ้านเดื่อหมากแข้ง ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองอุตรธานีในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม คำว่า “อุตร ” มาปรากฏชื่อเมืองในปีพ.ศ. ๒๔๕๐ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระบรมราชโองการ จัดตั้งเมืองอุตรธานีขึ้นในปี๒๔๕๐ โดยมี พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตรเป็นพ่อเมือง และทางราชการได้ตั้งเมืองขึ้นที่บ้านหมากแข้ง อยู่ในการปกครองของมณฑลออุตร และเมื่อภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครองตามระบอบบริหารราชการแผ่นดินเมื่อวันที่ ๒๑ มิ.ย. ๒๔๗๕ แล้วมณฑลออุตร ได้ถูกยุบลง คงเหลือเพียงจังหวัดอุตรธานี ในปัจจุบัน

๒) ที่ตั้ง

จังหวัดอุตรธานี ตั้งอยู่ที่เส้นรุ้งที่ ๑๗ องศาเหนือ เส้นแวงที่ ๑๐๓ องศาตะวันออก

๓) อาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดจังหวัดหนองคาย
ทิศตะวันออก	จรดจังหวัดสกลนคร
ทิศใต้	จรดจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันตก	จรดจังหวัดเลยและจังหวัดหนองบัวลำภู

๕) การปกครอง

จังหวัดอุดรธานี แบ่งการปกครองออกเป็น ๒๐ อำเภอ ๑๕๖ ตำบล ๑,๘๘๐ หมู่บ้าน ๑๐๑ ชุมชน ๑ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ เทศบาลนคร ๓ เทศบาลเมือง ๔๔ เทศบาลตำบล และ ๑๓๒ องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีโครงสร้างการบริหารราชการ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

- ราชการส่วนกลางประจำจังหวัด จำนวน ๘๘ ส่วนราชการ
- ราชการส่วนภูมิภาค จำนวน ๓๐ ส่วนราชการ
- รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๑๘ หน่วยงาน
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๑๘๑ แห่ง

๓.๑.๒ ข้อมูลคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี^๐

๑) มีวัดทั้งหมด ๑,๖๒๖ วัด

๒) มี พระภิกษุ - สามเณรทั้งหมด ๗,๓๑๗ รูป จำแนกได้ดังนี้

- พระภิกษุ จำนวน ๕,๙๕๖ รูป
- สามเณร จำนวน ๑,๕๖๑ รูป

๓) มี โรงเรียนพระปริยัติธรรม ดังนี้

- โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม - บาลี จำนวน ๓ ๑ แห่ง มีนักเรียน

ทั้งหมด ๕,๐๗๓ รูป แบ่งออกเป็น แผนกธรรม ๔,๓๒๔ รูป และแผนกบาลี ๗๔๙ รูป

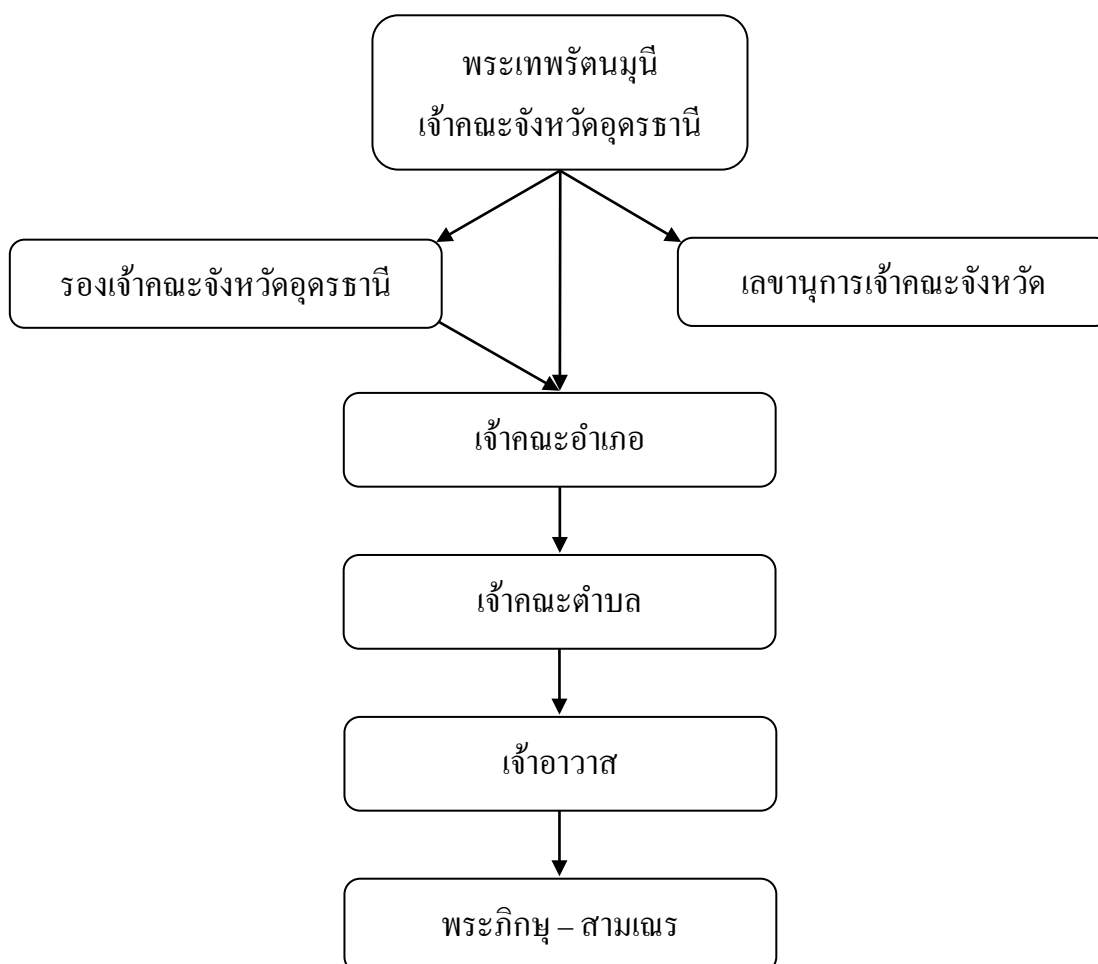
๔) มี สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอุดรธานี จำนวน ๑๐ แห่ง

๓.๑.๓ โครงสร้างการบริหารงานคณะสงฆ์

การบริหารงาน คณะสงฆ์ในเขตปกครองจังหวัดอุดรธานีนั้น พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนนมปญฺโญ) ในฐานะเจ้าคณะจังหวัด ได้ วางโครงสร้างการบริหาร มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับชั้นคือ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และ พระภิกษุ-สามเณร

^๐ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนนมปญฺโญ), เอกสารประกอบการบรรยายแก่พระสังฆาธิการในเขตปกครองจังหวัดอุดรธานี, (จังหวัดอุดรธานี : สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๔) (อัคราณา).

แผนภูมิแสดงสายบังคับบัญชาทางการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี

๓.๒ การบริหารงานคณะสงฆ์ตามภารกิจ ๖ ด้าน

จากการศึกษา วิธีการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนมปญโญ) พบว่าท่านได้มีแนวคิดที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย พอประมวลสรุปได้ดังนี้

๓.๒.๑ ด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครอง จังหวัดอุดรธานี นั้น พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนมปญโญ) ในฐานะเจ้าคณะจังหวัด ได้มีวิธีการปกครองตามรูปแบบของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม ในทศนะของ พระเทพรัตนมุนี ท่านได้แสดง

ไว้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ต้องมุ่งเน้นพัฒนาวัดแต่ละวัดให้ มีความ เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้น วัดทั้งหลายก็สร้างเครือข่ายโยงใยรวมกัน ทำงานร่วมกันเป็นทีมทั่ว จังหวัด ทั้ง ท่าน พยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการ โดยปรับปรุงระบบการทำงานของพระสังฆาธิการ โดย อาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร การปกครองคณะสงฆ์ที่ตื้นเขินต้องรู้จักวางโครงการหรือการแบ่งงานมอบอำนาจหน้าที่ ในกรณีคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ต้องประสานทำงานกันเป็นทีม และมุ่งส่งเสริมให้คณะสงฆ์ระดับท้องถิ่นเข้มแข็ง ท่านให้ สังเกตจากหน่วยงาน องค์การบริหารส่วนตำบล ของฝ่ายบ้านเมือง เข้มแข็งแล้วตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ เมื่อชุมชนเข้มแข็ง แล้ววัดเรา จะอ่อนแอไม่ได้ เพราะบ้านเมืองมีองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเก็บภาษีบำรุงท้องถิ่น การศึกษา การปกครอง เป็นต้น หลายๆ หมู่บ้านมารวมกันเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล มีการประชุมทุกเดือน ไปดูงานเพื่อกลับมาพัฒนาหมู่บ้านและตำบลของตนเอง หากพระสงฆ์เรายังทำงานกันเหมือนเดิมในที่สุดก็จะพูดกันไม่รู้เรื่อง เพราะบ้านเมืองพัฒนาไปมากกว่าเรา

ดังนั้น คณะสงฆ์ในระดับตำบล อำเภอ ต้องเข้มแข็ง เพื่อทำงานและแก้ปัญหา การที่จะทำให้ระบบของเราเข้มแข็งจึงไม่ได้อยู่ที่ด้านใดด้านหนึ่ง พระสังฆาธิการต้องทำงานกันเป็นทีม ปรึกษาหารือกันรู้จักกันร่วมมือกันประสานความสัมพันธ์ มีการจัดประชุมกันอยู่เนืองนิตย์ อย่างไรก็ตามการจัดประชุมมหาเถรสมาคม ระดับเจ้าคณะอำเภอ ตำบล เจ้าอาวาส และเลขานุการ เป็นต้น ก็เพื่อให้เกิดความสามัคคีมีความสัมพันธ์กันนั้น และต้องมีวิธีการที่ทำให้พระสังฆาธิการทำงานร่วมกัน เช่น การจัดโครงการอบรม เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานเจ้าคณะพระสังฆาธิการ โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ โครงการอบรมพระนักเผยแผ่ เป็นต้น เหล่านี้จะเป็นผลให้คณะสงฆ์ได้ทำงานร่วมกัน มีปัญหาที่จะได้ช่วยกันแก้ไข ได้พูดคุยสนทนาสร้างความสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน

ประเด็นที่น่าสนใจ คือเจ้าคณะพระสังฆาธิการจะต้องมีทีมงานเลขานุการที่พร้อมจะสนองงานในหน่วยงานของตน เพราะว่าเลขานุการต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นแม่บ้านหรือหัวหน้าสำนักงาน เพื่อติดต่อประสานงานและดูแลรับผิดชอบงานเอกสาร และอีกหลายๆ เรื่อง เจ้าคณะพระสังฆาธิการกับเลขานุการต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกันในการปฏิบัติงาน ถ้าเจ้าคณะไม่เก่งเลขานุการต้องเก่ง ถ้าเลขานุการไม่ต้องเก่งเจ้าคณะต้องเก่ง ฉะนั้น การเลือกเลขานุการที่มีประสิทธิภาพ ต้องเลือกเลขานุการที่สามารถสนองงานได้ดีเป็นที่พอใจและ

ทีมงานที่เข้มแข็ง งานจึงจะก้าวหน้า ในมุมมองของคณะสงฆ์ถือว่างานต่างๆ ทั้งหลายอยู่ในมือของเลขานุการ เรื่องจะถึงไม่ถึงผู้ใหญ่บางที่อยู่ที่เลขานุการ เรื่องจะเดินหรือไม่เดินอยู่ที่เลขานุการ จะผ่านหรือไม่ผ่านอยู่ที่เลขานุการ งานคณะสงฆ์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน คือ เจ้าคณะที่เป็นตำบลก็ขอแรงเจ้าอาวาส ในเขตปกครองมาช่วยงานที่ท่านเป็นเจ้าคณะอำเภอก็ขอแรงเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะจังหวัดก็ต้องขอแรงจากเจ้าคณะอำเภอมาร่วม ที่เรียกว่าช่วยกันทำงานเป็นทีม และผู้ประสานงานทั้งหมดอยู่ที่เลขานุการ นอกจากนี้ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ) ยังเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ว่า งานปกครองคณะสงฆ์เบื้องต้นนั้น จำต้องมีทีมงานคอยสนองงานเจ้าคณะ เพื่อให้งานคณะสงฆ์ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงกำหนดลักษณะงานไว้ ๔ ประการ^๐ คือ

๑) งานสารบรรณ

๒) งานประชุม

๓) การเสนองาน

๔) การสนองงาน

๑) งานสารบรรณ เป็นหัวใจหลักของงานด้านเอกสาร เป็นธรรมชาติของผู้สนองงานเจ้าคณะหรือผู้บังคับบัญชา ที่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการจะต้องคอยสังเกตและศึกษาว่าผู้บังคับบัญชาของตนชอบอย่างไร การสังเกตเป็นเรื่องสำคัญ ผู้ที่จะเป็นเลขานุการได้ดีหรือไม่อยู่ที่การสังเกต เช่น เมื่อร่างหนังสือเสนอไปแล้วมีการแก้ไข เลขานุการที่ฉลาดจะสังเกตว่าท่านแก้ไขในเรื่องใดไม่ว่าจะเป็นการพิมพ์ การตรวจทาน วรรคตอน เป็นต้น เลขานุการต้องเป็นคนช่างสังเกตและจดจำ เพราะเลขานุการต้องทำหน้าที่เป็นหัวหน้าสำนักงาน หนังสือเข้าออกอยู่ในความรับผิดชอบของเลขานุการ การจัดระบบงานเอกสาร ตู้ไหนเก็บเอกสารอะไร ต้องให้เป็นระบบระเบียบ เมื่อเก็บแล้ว เวลาที่ต้องการใช้สามารถหาได้รวดเร็ว และเวลาผู้มาติดต่องานต้องพบเลขานุการก่อนที่จะได้พบเจ้าคณะพระสังฆาธิการ เลขานุการต้องเป็นผู้จัดลำดับให้เข้าพบ ต้องมีการนัดหมายเวลา เลขานุการต้องขยันหมั่นแหม่นใส่ พุดจาไฟเราะอ่อนหวาน มีจิตบริการผู้มาขอความช่วยเหลือ ที่กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่เลขานุการต้องปฏิบัติในฐานะที่เป็นประชาสัมพันธ์ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการด้วย

^๐ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ), เอกสารประกอบการบรรยายแก่พระสังฆาธิการในเขตปกครองจังหวัดอุดรธานี, (จังหวัดอุดรธานี : สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๔) (อัคราณา).

๒) งานประชุม เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เป็นส่วนที่จะทำให้งานบริหารงานปกครองดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ว่า ต้องมีการประชุมพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ปีหนึ่งหลายครั้ง ดังนั้น ฝ่ายเลขานุการจึงมีบทบาทสำคัญ ที่สุดที่จะทำให้การประชุมได้ผลสำเร็จ ตั้งแต่การแจ้งกำหนดการประชุม จัดสถานที่ นัดผู้เกี่ยวข้อง มาชี้แจง จัดทำวาระการประชุม และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือเตรียมเอกสารประกอบ การประชุมอย่าให้ประชุมมือเปล่าเด็ดขาด ถ้าจะประชุมเรื่องอะไร กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งในเรื่องนั้นๆ ว่าอย่างไร ต้องนำมาแจกที่ประชุม มิฉะนั้น แล้วจะทำให้การพิจารณาผิดกฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง

๓) การเสนองาน เลขานุการมีหน้าที่กรองงานและเสนองานเพื่อพิจารณาว่าเรื่องนี้เป็นมาอย่างไร ก่อนที่จะเสนอเข้าคณะ ต้องกรองงานหรือมีบันทึกแนบเสนอถวายคำแนะนำ ก่อนพิจารณาอนุมัติ อาจจะเป็นบันทึกเล็กๆ ไว้ที่ท้ายว่า ระเบียบเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นสิ่งที่เลขานุการต้องรู้คือ กฎ ระเบียบ มติทั้งหมด ในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยาก แต่ต้องไปหาเรื่องที่เกี่ยวข้องมาเสนองาน เลขานุการต้องเป็นหูเป็นตาให้ผู้บังคับบัญชา หมายความว่าเรื่องที่จะมาถึง ให้เลขานุการกลั่นกรองก่อน และเป็นหูเป็นตาในการปกครองฝ่ายการข่าว ต้องมี เมื่อเกิดอธิกรณ์อย่าให้ผู้บังคับบัญชาบอกว่าเรื่องนี้ยังไม่ได้รับรายงาน เลขานุการต้องเป็นผู้ประสานงานโดยโทรศัพท์บ้าง ลงไปในพื้นที่บ้าง นี่คือการหาข่าวของเลขานุการ

๔) การเสนองาน ตรงนี้คณะสงฆ์เรายังขาด และสิ่งที่เลขานุการต้องทำ คือเวลาเกิดเรื่องเลขานุการต้องเป็นหน่วยเคลื่อนที่เร็ว เจาะปัญหา ลงไปคลี่คลายปัญหา ตำบลต้องมีทีมที่จะลงไปดูในระดับวัด อำเภอต้องมีทีมลงไปดูในระดับตำบล ในเวลาเกิดปัญหาเกิดเรื่องต่างๆ ทุกฝ่ายปรึกษาหารือเฉพาะเรื่องนั้นๆ และพยายามอย่าให้ถึงหนังสือพิมพ์ TV เป็นต้น ที่คณะสงฆ์เกิดปัญหาในขณะนี้ เพราะขาดทีมงานจะเข้าไปจัดการกับปัญหา เจาะปัญหา เราควรจะต้องมีทีมงานหน่วยเคลื่อนที่เร็วเข้าไปแก้ปัญห อย่ายิ่งลุกลามใหญ่โตกลายเป็นน้ำผึ้งหยดเดียว

ถ้าทำงานกันเป็นระบบอย่างนี้ งานจะเดินไปได้ด้วยดีและทำให้ทำงานได้หลากหลาย สิ่งสำคัญประการสุดท้ายคือเมื่องานมากขึ้นต้องมีเจ้าหน้าที่สำนักงาน เลขานุการต้องหาทีมงานมาช่วย นี่เป็นความคาดหวังและอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ให้พระสังฆาธิการได้เอาใจใส่และมาดูแลกิจการของ

คณะสงฆ์ร่วมกัน มาเหนือร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ต้องให้เกิดประโยชน์กับพระพุทธศาสนา
อย่างยิ่ง

จากการสัมภาษณ์ พระเทพรัตนมุนี เกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ ท่านได้ให้
ข้อคิดเกี่ยวหลักการบริหารการปกครองว่า “...การบริหารที่ดีต้องเป็นผู้รู้เท่าทันสถานการณ์
ต่างๆ อย่าเป็นผู้ตกข่าว บริหารต้องรวดเร็วและแม่นยำ การจะแก้ไขปัญหาใดๆ นั้น ต้องแก้ไข
ขณะนั้น ให้ติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง การปกครองเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องดูทันที นั้น
หมายถึง การที่จะแก้ไขทันเหตุการณ์ได้ดีต้องทำขณะนั้น อย่าชะลอจนเรื่องเจียบหายไปโดย
ไม่สนใจหรือนิ่งเฉยจะทำให้เสียระบบการทำงานเสียระบบการปกครอง การบริหารงานต้องมี
ระบบ จัดการระบบให้ดีลำดับเหตุการณ์ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ อย่างนี้คุณตาต้องชวนขวาย
หางานอยู่เสมอ และท่านยังให้แนวคิดในสิ่งที่พึงทำ คือ การข่าวข้อมูลสื่อสารต้องรวดเร็ว
ทันใจทันเหตุการณ์ เมื่อได้รับข่าวสารข้อมูลแล้วต้องรายงานผู้บังคับบัญชาของตนเองโดยเป็น
ลายลักษณ์อักษร รายงานความคืบหน้าของสถานการณ์ และการทำเชิงรุก รู้ทัน รู้คน รู้งาน รู้
กาล เป็นเมฆมองเลือกหาคนดีมีฝีมือมาร่วมทีมเพื่อสนองงานและให้พิจารณาความดี
ความชอบให้กำลังใจด้วยผลงานที่เขาได้ทำ นั่นคือ การส่งเสริมคนดีมีฝีมือได้ทำงานการ
ทำงานนั้นอย่าให้กระทบกระทั่งระบบการปกครองในระดับเบื้องบนหรือระดับสูง
ขึ้นไป...”^๐

นับตั้งแต่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ อยู่ภายใต้การปกครองของพระเดช
พระคุณพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ) ท่านปกครองคณะสงฆ์ในฐานะเจ้าคณะ
จังหวัดอุดรธานี โดยยึดหลักธรรมมาธิปไตย คือ ยึดหลักธรรมวินัยเป็นใหญ่ กฎหมาย กฎมหา
เถรสมาคม นอกจากนี้ ยังยึดหลักประชาธิปไตย เปิดโอกาสและรับฟังความคิดเห็นของเจ้า
คณะพระสังฆาธิการ ในการเสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อประโยชน์ในการ
ปกครอง^๐

^๐ สัมภาษณ์ พระครูโพธารักษ์ , รองเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี , วัดศรีสว่างบรมสุข , ๒๗
ธันวาคม ๒๕๕๔.

^๐ สัมภาษณ์ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ), เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๑๐ ตุลาคม
๒๕๕๔.

๓.๒.๒ ด้านการศึกษา

การศึกษาเป็นกิจการของคณะสงฆ์ประเภทหนึ่งที่สำคัญมาก พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ว่า “...ถ้าเราไม่สามารถสร้างเครื่องมือและพัฒนานั้นอย่างดีเหลือเกินมีประสิทธิภาพ แต่คนใช้เครื่องมือไม่เป็นบัณฑิต อาจนำไปใช้ในทางโทษได้ โบราณถือว่า ขึ้นคาบให้กับโจร ฉะนั้นการสร้างคนให้เป็นบัณฑิตจึงเป็นเรื่องสำคัญ...”^๕

พระเทพโศภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทัศนะคติเกี่ยวกับการศึกษาในหนังสือ ขอบฟ้าแห่งความรู้ไว้ว่า “การศึกษามาจากภาษาบาลีว่า ลิกฺขฯ คำว่า ลิกฺขฯ มีรากศัพท์ว่า ลิกฺขฯ หมายถึง วิชฺโชปาทาน แปลว่า การแสวงหาวิชา ส่วนคำว่า วิชา หมายถึงความรู้สภาวะแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ดังนั้น ลิกฺขฯหรือศึกษาจึงหมายถึงการแสวงหาวิชาหรือความรู้แจ้ง ซึ่งก็คือปัญญานั้นเอง นั่นคือการศึกษาเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญาและกำจัดอวิชชาไปพร้อมกัน เมื่อปัญญามา อวิชชาก็หายไป เหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นก็ขับไล่ความมืดไปด้วย พระพุทธเจ้าจึงเปรียบปัญญาเหมือนแสงสว่างว่า นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญา แสงสว่างคือปัญญาขับไล่ความมืด คือ อวิชชา ภารกิจของการศึกษาคือการสร้างปัญญาหรือวิชา ซึ่งหมายถึงความรู้สภาวะแท้จริงของสรรพสิ่งรู้จริงให้ถึงแก่นแท้ของสิ่งทั้งปวงไม่ว่าจะเรียนเรื่องอะไรก็ตามความรู้แบบนี้ท่านเรียกว่า ยถาภูตญาณทัศนะ”^๖

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งการศึกษา กระบวนการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ลิกฺขฯ ซึ่งก็คือการศึกษานั้นเอง งานหลักหรือภารกิจที่สำคัญของสถาบันสงฆ์คือการศึกษาระบบต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ในทางปกครองก็ดี ทางเลี้ยงชีพก็ดี ทางชีวิตสังคมก็ดี ล้วนมุ่งเน้นให้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนระบบการศึกษาอบรมทั้งนั้น กล่าวได้ว่าการศึกษาเป็นความหมายหรือเป็นตัวแท้ของชีวิตพรหมจรรย์ คำสอนและบทบัญญัติต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนามีสาระสำคัญที่ส่งเสริมการศึกษาคือการอบรม ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องมีระบบการฝึกหัดอบรม เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาคุณสมบัติและความสามารถต่าง ๆ

^๕ พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), รวบรวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^๖ พระราชวรเมธี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ขอบฟ้าแห่งความรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๑), หน้า ๒ - ๓.

ตลอดจนลงมือกระทำการต่าง ๆ ด้วยวิธีการอันถูกต้องเพื่อเข้าสู่จุดมุ่งหมายหรือบรรลุถึง
นั้นๆ คือต้องมีการศึกษาเท่านั้นเอง^ป

ดังนั้น เมื่อพูดในด้านประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาระบบ
เปิดในพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อท่านอัญญาโกณฑัญญะฟังพระพุทธเจ้าแสดงปฐม
เทศนาชื่อธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ครั้นพอฟังเทศน์จบท่านอัญญาโกณฑัญญะ ได้ดวงตาเห็น
ธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นพระเสขะคือต้องศึกษาต่อไปจนกว่าจะบรรลุพระอรหันต์จึงจะ
จบหลักสูตรสูงสุดในพระพุทธศาสนาและเป็นพระอเสขะ คือ ไม่ต้องศึกษา เมื่อยังไม่เป็น
พระอรหันต์ท่านต้องขอบวชเพื่อศึกษาต่อไป ในกรณีนี้พระพุทธเจ้าทำหน้าที่เป็นพระ
อุปัชฌาย์บวชให้ท่านด้วยพระวาจาสั้น ๆ ว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด พระธรรมเรากล่าวไว้ได้
แล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ ” คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ
เมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วยังต้องศึกษาต่อในพระพุทธศาสนาเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ จุดนี้
เองที่ทำให้เกิดความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เข้ามาบวช เพราะต้องถือนิสัย คือ
อาศัยอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของพระอุปัชฌาย์จนกว่าจะบวชครบ ๕ ปี^ป

พระเทพรัตนมุนี (สายพวงศ์ โนนปญฺโญ) ได้ให้เหตุผลการศึกษาปริยัติธรรมว่า
“การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนกบาลี นับว่าเป็นการสืบต่ออายุ
พระพุทธศาสนาไว้ เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็ จะไม่สามารถรู้และเข้าใจคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกได้ ”^{อน} ดังนั้น คณะสงฆ์ในเขตปกครอง จังหวัดอุดรธานี ได้
ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงส่งเสริมให้มีการจัดการ
เรียนการสอนในเขตปกครอง เพื่ออนุรักษ์ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

^ป พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต*, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย), หน้า ๗-๘๘.

^ป พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพ
มหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๔๓), หน้า ๒ - ๓.

^{อน} พระเทพรัตนมุนี (สายพวงศ์ โนนปญฺโญ), *เอกสารประกอบการบรรยายแก่พระสังฆาธิการ
ในเขตปกครองจังหวัดอุดรธานี*, (จังหวัดอุดรธานี : สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๔), (อัคราณา).

๓.๒.๓ ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่หลักพระพุทธธรรมคำสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ

การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทัศนะคิดว่า “คณะสงฆ์และองค์กรของชาวพุทธต้องเริ่มคิดว่า เราจะใช้สื่อให้เป็นประโยชน์เพื่อต่อต้านสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กับวัฒนธรรมไทย และค่านิยมแบบพุทธได้อย่างไร ทางคณะสงฆ์นั้นคงจะต้องรุกทางสื่อให้มากยิ่งขึ้น ถึงเวลาแล้วที่คณะสงฆ์ต้องมีโฆษกคณะสงฆ์หรือโฆษกมหาเถรสมาคมที่เป็นพระสงฆ์ เพื่อช่วยชี้แนะแก้ไขสถานการณ์พระพุทธศาสนาเมื่อมีคนมาท้าทาย โดยเผยแผ่ทางสื่อสารเวลาปัญหากระทบก็สามารถแก้ไขได้” ฉะนั้น พระสงฆ์ควรตระหนักในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักวัตถุประสงค์ ๓ ประการ^{๐๐} คือ

- ๑) ทัศนธรรมิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาติหน้า
- ๓) ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน

ในส่วนงานองค์การเผยแผ่ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนนมปญฺโญ) ได้สนองนโยบายของคณะสงฆ์และรัฐบาลโดยกำหนดกฎเกณฑ์ให้คณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ได้ยึดถือตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ คือ^{๐๐}

^{๐๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป), หน้า ๒๕-๓๓.

^{๐๐} มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (พิมพ์เป็นที่ระลึกสมโภชหิรัญบัฏพระธรรมปัญญาบดี (ช่วง วรปญฺญมฺหาเถร). (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชูติมาการพิมพ์ , ๒๕๓๑), หน้า ๑๗๒-๑๗๓.

๑) อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนถึงการ ปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีกรรมหรือแบบอย่างต่างๆ

๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนาพิธีและการปฏิบัติที่ถูกต้อง

๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ

๗) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่องเที่ยวอ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

๙) ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมศึกษาขึ้นไป เพื่อเด็กที่ขัดสนยืมใช้ในการเรียน

นอกจากนี้ พระเทพรัตนมุนี มีวิธีการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี โดยยึดรูปแบบตามมติมหาเถรสมาคม และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นหลัก โดยที่ดำเนินการจัดให้มีการฝึกอบรมพระนักเทศน์นักเผยแผ่แก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ท่านได้ให้แนวคิดในการเผยแผ่โดยภาพรวมคือ จะต้องให้หน้าที่รับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบัญญัติ มาตรา ๓๗/๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ คือ มาตรา ๓๗/๓ เจ้าอาวาสวัดมีอำนาจหน้าที่เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้

รักษาการแทนเจ้าอาวาส จะต้องประพฤติ จะต้องปฏิบัติ จะต้องจัด จะต้องทำ อันเป็นภารกิจ ประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการเจ้าอาวาส แยกเป็น ๒ ประเด็น^{๐๐}

๑) เป็นฐานะในการจัดการศึกษาธรรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต

๒) เป็นฐานะในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์

งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จังหวัดอุดรธานี พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ) ได้มีโครงการจัดอบรมหลักสูตรพระนักเผยแผ่ แก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดอุดรธานี มุ่งเน้นที่ความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกำหนดสาระัตถะที่เป็นนโยบายในการเผยแผ่ คือ

๑) หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรมและวิธีการไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดเกี่ยวกับขอบข่ายที่พระนักเผยแผ่ต้องรู้ในหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ

(๑) นโยบายคณะสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๒) หลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๓) ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๔) การตั้งหน่วยอบรมประชาชนตำบล (อ.ป.ต.)

(๕) บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒) พระสงฆ์กับการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน เพื่อสร้างอนาคตที่ดีของประเทศชาติต่อไป คือ

(๑) หลักการ วิธี และกระบวนการในการจัดอบรม

(๒) กลุ่มเป้าหมายของผู้เข้ารับการอบรม

(๓) บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมแก่เยาวชน

(๔) ตัวอย่างการจัดโครงการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน

^{๐๐} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปัญโญ), คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรรมศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔.

๓) พระสงฆ์กับการใช้สื่อในการสอน เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อการสอนต่างๆ และสามารถนำไปใช้ประกอบการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

- (๑) ความหมายและความสำคัญของสื่อการสอน
- (๒) ประโยชน์ในการใช้สื่อการสอน
- (๓) วิธีการใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ
- (๔) พระสงฆ์กับประสิทธิภาพการใช้สื่อการสอน
- (๕) พระสงฆ์กับการใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔) สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์ เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

- (๑) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
- (๒) หลักการ และจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- (๓) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- (๔) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- (๕) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

๕) งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์ เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์ และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

- (๑) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- (๒) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
- (๓) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- (๔) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- (๕) แนวทางการประชาสัมพันธ์

ตามที่ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ) มินโยบายและวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการในเขตปกครอง คณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนา ให้มีความมั่นคงถาวร

นับว่าได้ปฏิบัติตามพุทธดำรัสที่ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นแห่งพุทธกาล และเอื้อเพื่อต่ออกฏ ระเบียบ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างยิ่ง

๓.๒.๔ ด้านสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือหมายถึง

๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ) ได้มีนโยบายการบริหารงานด้านสาธารณูปการ ในการอบรมพัฒนาบุคลากรคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ปี ๒๕๕๔ ตอนหนึ่งว่า “พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้างและรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการ เป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบบรมรื่น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทะนุบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทำนุบำรุง

รักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถาน คือดูแลรักษาสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุรักษ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้”^{๐๐}

๓.๒.๕ ด้านสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์เป็นการดำเนินกิจการของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคลเว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนงานกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนงานกิจการที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าทั้งที่เป็นคำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุประสงค์ของ ตามแนวทิศทางพระพุทธศาสนาถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ถือการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณสงเคราะห์ทั้งนั้น

ในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดอุดรธานี พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนนมปญฺญ) ได้เสนอนโยบายของรัฐบาลหรือมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการจัดสาธารณสงเคราะห์ หรือสาธารณประโยชน์ ทั้งสงเคราะห์หน่วยประชาชนและพระภิกษุสามเณรในเขตปกครอง จังหวัดอุดรธานี มีกำหนดนโยบายส่งเสริมสาธารณสงเคราะห์ เช่น โครงการทุนวัดช่วยวัด เป็นต้น

สาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะคือ

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณสงเคราะห์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้น รวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

^{๐๐} พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนนมปญฺญ), เอกสารประกอบการบรรยายแก่พระสังฆาธิการในเขตปกครองจังหวัดอุดรธานี, (จังหวัดอุดรธานี : สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๔) (อัคราณา).

๓.๒.๖ ด้านศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือ การศึกษาอื่นนอกจากศาสนาศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๐๐} การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติ และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อดีต มาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของ พระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์ คือ การ ให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศ เรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียน นักศึกษา โดยกำหนด ข้อบัญญัติ ในเรื่องการตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้น ประถมศึกษา ให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้ มิ ให้มีการบังคับด้วยประการใดๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์ หรือเงินอื่นใด ของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ ห้ามมิให้วัดกู้ยืมเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุน ชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวร เป็นต้น

การสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษา ยังไม่มีครูฝ่ายฆราวาส เพียงพอ ก็ได้อาศัยศาลาหรือเสนาสนะใด ๆ ของวัดเป็นโรงเรียน พระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่ บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียน ก็ช่วยกันชักชวนนำ ประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน รัฐบาลก็ เคารพเลื่อมใสให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอน นับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัด และพระสงฆ์ ตั้งแต่แรกที่รัฐเริ่มจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์^{๐๙}

พระเทพรัตนมุนี ให้ความหมายและแนะนำจัดการในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา สงเคราะห์ว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทาง โลกและทางธรรมนอกเหนือจากการสงเคราะห์ในวัดหรือสถานที่ศึกษาต่าง ๆ การเปิดสอน

^{๐๐} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนนปญโญ), เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔

^{๐๙} มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการ พิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๓๖.

ธรรมศึกษาให้แก่เด็กและนักเรียนนั้น จัดพระสงฆ์ให้เข้าไปอบรมในสถานที่ศึกษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เปิดให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาในช่วงภาคฤดูร้อน และการมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์ เหล่านั้น จัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์^{๐๐}

สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ. ๑๗๘๑ – ๑๙๒๑) เป็นการศึกษาแบบโบราณ มีความเจริญสืบต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยกรุงสุโขทัย รัฐบาลและวัดรวมกันเป็นศูนย์กลางแห่งประชาคม กิจกรรมต่างๆ ของรัฐและวัดย่อมเป็นการสอนประชาชนไปในตัว วิชาที่เรียน คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญชั้นต้น สำนักเรียนมี ๒ แห่ง คือ วัดเป็นสำนักเรียนของบรรดาบุตรหลานขุนนางและราษฎรทั่วไป มีพระที่เชี่ยวชาญภาษาบาลีเป็นครูสอน เพราะสมัยนั้นเรียนภาษาบาลีกันเป็นพื้น ใครรู้พระธรรมวินัยแตกฉานก็นับว่าเป็นปราชญ์ และสำนักราชบัณฑิตซึ่งสอนเฉพาะเจ้าหน้าที่บุตรหลานข้าราชการเท่านั้น

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๕๓–๒๓๑๐) การศึกษาทั่วไปตกอยู่แก่วัด ราษฎรนิยมพาลูกหลานไปฝากพระเพื่อเล่าเรียนหนังสือ พระก็ยินดีรับไว้ เพราะท่านต้องมีศิษย์ไว้สำหรับปรนนิบัติ ศิษย์ได้รับการอบรมในทางศาสนา ได้เล่าเรียนอ่านเขียนหนังสือไทยและบาลีตามสมควร เพื่อเป็นการเตรียมสำหรับเวลาข้างหน้าเมื่อเติบโตขึ้น จะได้สะดวกในการอุปสมบท การให้ผู้ชายที่มีอายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์อุปสมบทเป็นพระภิกษุนั้น เป็นประเพณีที่มีมานานแล้ว^{๐๑}

คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จัดได้ถึง ๔ ประเภท คือ

(๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเดิมจริง ๆ เป็นโรงเรียนราษฎรของวัด โดยที่วัดจัดตั้งเป็นมูลนิธิของวัดเพื่อช่วยเหลือประชาชนเป็นหลัก

^{๐๐} สัมภาษณ์ พระเทพรัตนมุนี (สายพวงศ์ โนนปยุตฺโต), เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔

^{๐๑} กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติการศึกษา ๒๔๓๕–๒๕๐๗, อ้างในหนังสือคู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของมานพ พลไพริน, หน้า ๒๓๕.

(๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ เป็นโรงเรียนอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของเอกชน อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และเป็นโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ดำเนินการกิจการคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาส่งเสริมและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นมีโอกาสใฝ่คว้าความเจริญยิ่งขึ้น

(๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อการศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ จัดตั้งตามระเบียบกรมการศาสนา

(๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จัดตั้งขึ้นเพื่ออบรมเด็กเล็กวัยก่อนเรียน จัดตั้งขึ้นตามระเบียบของกรมการศาสนา

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่น จากการศาสนศึกษาหรือการสงเคราะห์สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะได้ ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้

- (๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา
- (๒) ช่วยพัฒนาสถานการศึกษา
- (๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา
- (๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

๓.๓ หลักธรรมสำคัญในการบริหาร

จากการศึกษาวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพ รัตนมุนี (สายพวงศ์ โอนมปญฺโญ) นั้น ปรากฏว่า พระเทพรัตนมุนี ได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดอุดรธานี กล่าวคือ การปกครองคณะสงฆ์ให้มีคุณภาพและมีความเข้มแข็ง ต้องเน้นไปที่การปกครองในท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง โดยคำนึงถึงหลักการบริหารงานหรือที่เรียกว่า หน้าที่ของนักบริหาร มีหน้าที่วางแผน จัดองค์กรอำนวยการและ

ควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ด้วยหลักการของนักบริหาร ๕ ประการ^{๐๖} คือ POSDC ดังนี้

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึงการกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ มีรายละเอียดที่เรียกว่าโครงการ

๒) การจัดองค์การ (Organizing) คือการกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์การ ว่ามีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่เช่นไร ใครสั่งการใคร เป็นต้น

๓) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึงการสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ตามหลักแห่งการใช้คนให้เหมาะกับงาน

๔) การอำนวยการ (Directing) คือกำกับสั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

๕) การควบคุม (Controlling) คือการติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด และที่สำคัญคือการป้องกันไม่ให้ย่อหย่อนต่อหน้าที่ละทิ้งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่

ในลักษณะการดำเนินการบริหารที่มีประสิทธิภาพนั้น พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนนมปญฺโญ) ได้พูดถึงนักบริหารที่ดีว่า “ต้องสามารถจูงใจคนเก่งให้ปรองดองกันและพร้อมใจกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย”^{๐๗} พระพุทธเจ้า ทรงกำหนดหน้าที่ คุณลักษณะของนักบริหาร ดังนี้

๑) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล มีความสามารถวางแผนและฉลาดในการควบคุมใช้คนเป็น หรือมีความชำนาญในการใช้ความคิด

๒) วิรุโรร หมายถึง จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ก็มีเทคนิคและวิธีการที่ดี

^{๐๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๐๗} พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โนนมปญฺโญ) , เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๔.

๓) นิสยสัมปันโน หมายถึง ฟังพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นแม่งานในการดูแลต้อนรับ ผู้กมิตร์ผูกใจต่อพุทธศาสนิกชน มีความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

นักบริหารที่ดีนอกจากจะต้องมีคุณลักษณะทั้งสามประการดังกล่าวแล้ว ยังต้องมีการพิจารณาญาณในการนำหลักพุทธธรรมประยุกต์ใช้ในการปกครอง พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ โอนมปญฺโญ) ได้ผสมผสานระหว่างศาสตร์แห่งการบริหารและหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกัน แล้ว และนอกจากนี้ท่านยังกล่าวถึงหลักการและวิธีการบริหารอันสำคัญในการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลว ในการบริหารของนักบริหารที่มีคุณลักษณะทั้งสามประการ ซึ่งบ่งบอกถึงคุณลักษณะที่มีในตัวบุคคลหรือผู้บริหาร ^{๐๐}

๓.๓.๑ พรหมวิหารธรรม ๔

นักบริหารที่จะปกครองคนได้จะต้องมีคุณธรรมที่เรียกว่าธรรมของผู้ใหญ่ คือมีทั้งความรักความสงสาร เอื้ออาทร และทำใจให้เป็นกลาง นั่นคือ การใช้อำนาจหน้าที่หรือใช้พระเดชมีพระคุณควบคุมการบริหาร เรียกว่า พรหมวิหารธรรม ๔ ประการ ^{๐๐} คือ

๑) เมตตา ได้แก่ ความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขนักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเอง นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา

๒) กรุณา ได้แก่ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสารห่วงใยและคิดหาทางช่วยเหลือแก้ไข ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อยอมรับความเห็นของคนอื่น

๓) มุทิตา ได้แก่ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีสุขนักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบรัศมีเขา ไม่กีดกันใครแต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ และพลอยยินดีชื่นชมในทีมงานด้วย

^{๐๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร, หน้า ๕.

^{๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐-๔๑.

(๒) วิทยาทานหรือธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำ หรือสอนวิธีการทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนานุเคราะห์

(๓) อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินซึ่งกันและกันการให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไรเป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูงนั่นเอง

๒) ปิยวาจา หมายถึง การพูดด้วยคำที่อ่อนหวาน รู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน

๓) อัตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น นักบริหารทำอัตถจริยาได้หลายวิธี เช่น บริการช่วยเหลือยามเขาป่วยเป็นไข้ไม่สบาย

๔) สมานัตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ คือเมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นถือคติที่ว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข” และผู้บริหารต้องรับผิดชอบในการตัดสินใจของตนเอง

คุณธรรมทั้ง ๔ ประการ ถือว่าเป็นหลักชัยในการบริหารการปกครอง ท่านเจ้าคุณพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ) เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ท่านเป็นผู้ให้ ผู้แนะนำ ด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน มีความที่พูดติดปากเสมอว่า “ยิ่งให้มาก ให้สิ่งที่คนนั้นปรารถนา ผลบุญย่อมมากเช่นกัน”^{๐๐} เมื่อพระสังฆาธิการอาพาธก็จะไปเยี่ยมเสมอ แม้พระสังฆาธิการรูปนั้นจะอยู่ไกลหรือใกล้ ท่านกระทำอย่างสม่ำเสมอ

๓.๓.๓ อคติ ๔

คำว่า อคติ แปลว่า ไม่เดิน , ไม่ไป หมายความว่า ไม่ควรเดิน ไม่ควรไป หรือไม่ควรประพฤติ อคติ ศัพท์นี้ตรงกับภาษาไทยว่า ความลำเอียง ความไม่เที่ยงธรรม , ความไม่ยุติธรรม มีอยู่ ๔ อย่าง^{๐๑} คือ

๑) ฉันทาคติ ความละเอียดเพราะความรักใคร่ หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะอ้างเอาความรักใคร่หรือความชอบพอกัน ซึ่งมักเกิดกับตนเอง ญาติพี่น้อง และ

^{๐๐} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาธรรมาทร , เจ้าคณะตำบลสร้างแป้น เขต ๒ , วัดป่าอัมพวัน , ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๔.

^{๐๑} วิ.ป. (ไทย) ๘/๕๗๕/๔๖๐.

คนสนิทสนม การแก้ฉันทาคติ ต้องทำให้เป็นกลาง โดยการปฏิบัติต่อทุกคนให้เหมาะสม เหมือนๆกัน

๒) โทสาคติ ความละเอียงเพราะความไม่ชอบ เกลียดชัง หรือโกรธแค้น หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะความโกรธ หรือลู่อ่านาโทสะ การแก้ไขโทสาคติ ทำได้ ด้วยการทำให้หนักแน่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และพยายามแยกเรื่องส่วนตัวกับเรื่องงาน ออกจากกัน

๓) โมหาคติ ความละเอียงเพราะความไม่รู้ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หมายถึง การทำให้เสียความรู้สึกรวมเพราะความสะเพร่า ความไม่ละเอียดถี่ถ้วน รีบตัดสินใจก่อน พิจารณาให้ดี วิธีแก้ไข ทำด้วยการเปิดใจให้กว้าง ทำให้ใจให้สงบ มองโลกในแง่ดี และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

๔) ภยาคติ ความละเอียงเพราะความกลัว หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะมีความหวาดกลัว หรือเกรงกลัวภัยอันตราย วิธีแก้ไขได้ด้วยการพยายามฝึกให้เกิดความกล้าหาญ โดยเฉพาะความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ กล้าคิด กล้าพูดในสิ่งที่ดีงาม

ความลำเอียงทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นอันตรายอย่างมาก ทุกยุคทุกสมัยที่บุคคลที่เป็น ผู้ใหญ่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการปกครองบังคับบัญชาบุคคลอื่นด้วยแล้ว มีความลำเอียง (อคติ) อยู่เพียงข้อใดข้อหนึ่งเท่านั้น ก็จะทำให้สูญเสียความยุติธรรมขาดความอบอุ่น ขาดความมั่นใจ ของคนที่เกี่ยวข้องเป็นผู้น้อย เป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา คณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี อันมีพระเดช พระคุณพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ) เป็นเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ท่านให้ความรักแก่พระสังฆาธิการ รู้เท่าทันถึงการฉ้อโกง เปิดใจกว้างในการบริหารงานคณะสงฆ์ ยอมรับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ เมื่อเกิดความขัดแย้งก็ไม่คิดใจ แต่กลับมองให้เห็นประโยชน์ หา วิธีการบริหารให้คณะสงฆ์อยู่อย่างสงบสุข เป็นที่ศรัทธาของประชาชน เพื่อความเจริญของ พระศาสนา แต่พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญฺโญ) เป็นพระมหาเถระผู้บริหารคณะสงฆ์ จังหวัดอุดรธานี (มหานิกาย) เว้นอคติ ๔ ในการปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเสมอกัน^{๐๐}

^{๐๐} สัมภาษณ์ พระครูอาทรวณกิจ, เจ้าคณะอำเภอประจักษ์ศิลปาคม, วัดลุมพินีวันวราราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๔.

๓.๔ สรุป

วิธีการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครอง จังหวัดอุดรธานี ของพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ) ดำเนินตามพุทธบัญญัติ เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย สอดคล้องกับ กฎระเบียบมหาเถรสมาคม เป็นไปตามสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และ นอกจากนี้ท่านยังมีแนวคิดและวิธีการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านการ ปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ สาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ และศึกษาสงเคราะห์ ที่มี ระบบระเบียบในการบริหารคณะสงฆ์สอดคล้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระเทพรัตนมุนี คือการเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่ช่วยให้นักบริหารมีความฉลาด ขยัน สุจริต มีมนุษยสัมพันธ์ ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลนั้น ท่านได้นำหลักพุทธธรรมมาอธิบาย ประยุกต์ เป็นหลักการบริหารที่มีรูปแบบเฉพาะได้อย่างลงตัวกลมกลืนเข้าใจได้ง่าย กล่าวคือ พรหมวิหารธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ เว้นอคติ ๔ และอธิปไตย ๓